

(Буни ўқинг-у “Худо ўзинг асра!” деб кўйинг.)

Корни оч одам сергўшт палову бўрсилдок нонни орзу қилгани каби бўйдоқнинг дарду хасрати момақаймок кизларда бўлиб қолади. Овози раста бўлган кундан бошлаб то уйлангунига қадар ўтган узок йиллар мобайнида ўтирса ҳам, турса ҳам, ётса ҳам хаёлидаги шахло кўз, камалак кош, киприклари ханжар, лаблари бодом, коматлари сарв гўзаллар ишва қилаверади. Ота-онасининг оғзини пойлайвериш, жигари хун бўлган бўйдоқнинг дардини қим эшитади? Бўйдоқ “Сен ҳам уйлангин, бола-чака орттиргин”, деган бир оғиз сўз учун хатто жонини беришга ҳам тайёр. Кийин бўлганда ўзбекнинг бўйдоғига қийин. Ота-онасига қараб: “уйлангим қеляпти”, дея олмас, “кечалари менга ёстик чидай олмаяпти”, дейишга тили бормаса... Европалик бўйдоқларга осон. Эрталаб танишади, пешинда никоҳдан ўтиб, кечкурун уйига бошлаб келиб: “Мамуля таниш, бу келининг”, дейди. Хикоямиз қахрамони Шодикул шунақаларга хавас қиларди. Хаёлан шу тарзда, европачасига, минг бир марта уйландиёв. Лекин хаёлни ҳақиқатга айлантиришга қуриб кетмагур ўзбекчилик хаёси йўл қўймади-да! Нихоят оху зори Яратганга етиб бориб, отаси “вақт етди, киз танла”, деб амр қилди. Шодикул қувонди. Кўп йиллардан бери биринчи марта ширин уйкуга берилди.

...Бўйдоқчилик умрига яқун ясаши керак бўлган Шодикулни тонг янгилик билан қаршилади. Бугундан бошлаб совчилик санъати барҳам топадиган бўлибди. Яъни совчиларнинг уйма-уй изгишларига чек қўйилибди. Энди бўйдоқ ҳокимиятга боради, янги ташкил этилган “хотинтанлов” бошқармасига учрайди, суратларга қараб, келинни танлайди – вассалом! Шодикулга бу янгилик маъқул келиб, қувонди. Эрталаб келинни танласам, окшомда тўй экан-да, деб ҳокимият сари югурди.

“Хотинтанлов” бошқармасининг “бўйдоқлар” бўлимида уни бир хумқалла қарши олди. Хунук қаллани безашни ўзига ор деб билган сочлар тўкилиб кетгач, бу одамнинг башарасини бирон бир тузукрок нарсага қиёслаш ҳам қийин бўлиб қолган. Аммо гўзал қаллик орзусидаги Шодикул бу башаранинг хунуқлигига эътибор бермади.

-Хм, уйланмоқчимисан?-деб сўради хумқалла.

-Дадам шунақа дедилар,-деди Шодикул ийманиб.

-Даданг яхши одамга ўхшайди. Скрапканг борми?

-Исправками? Канақа исправка?

-Дадангнинг “уйлан” деганини қандай исбот этасан?

-Дадамнинг айтганларига ишонмасангиз, ўзимнинг уйлангим келиб қолган бўлса-чи?

-Унда уйлангинг келиб қолгани ҳақида скрапка керак. Махалла раиси уйлангинг келиб қолганини текшириб, аниқлаб, кейин махалланинг қарорини чиқариб берсин.

Шодикул гапни чўзса, янги справкалар қайнаб чиқиши мумкинлигини англаб, индамасдан изига қайтди. Дадасига бўлган гапни уяла-уяла айтди. Дадаси сўка-сўка далолатнома ёзиб берди. Махалланинг раисига қуюқрок салом бериб эди, текшириб ўтирмай, у ҳам қарор чиқарди.

Хумқалла иккала қогозга узок тикилди, охири ҳукм чиқарди:

-Махалланики бўлади. Дадангники ўтмайди, муҳри йўқ экан. Райсабисга бориб, тасдиқлатиб кел.

Райсобесга пешинга якин бориб, куюк салом берилса, иш осон битаркан. Лекин хумкаллага бу кифоя килмади.

-Даданг бирон партияга аъзоми?-деб сўради.

Шодикул “партиянинг ёрдами тегиб колар”, деб ўйлаб “албатта аъзолар”, деб юборди.

-Унда партия раиси тасдиклаб берсин-деди хумкалла.

Дадаси партиясиз эди, ўглининг бахтини ўйлаб, бира тўла иккита партияга аъзо бўлди-ю икковидан ҳам далолатнома олиб берди.

Хумкалла далолатномаларни четга суриб, Шодикулга тикилди:

-Тўйга тайёرمىсан, ўзинг?

-Тайёрман,-деди Шодикул ишонч билан.

-Фалон минг сўм калин пули тўлаб кел. Беш прасан солиги билан жаъми шунча минг сўм тўлайсан.

-Калин пули йўк бўлиб кетган-ку?-деди Шодикул норози охангда.

-Сен кадриятларимизнинг тикланишига каршимисан? Ўйлаб гапир, бу сиёсий масала!-деди хумкалла жахл билан.

-Соликни нимага тўлайман?

Хумкалла унга норози киёфада караб, столи устида турган китобчани вараклади.

-Ўқишни биласанми, ма, ўки! “За обслуга” деган. Уйланганингдан кейин келин “обслуга” киладими? Ўгил бола бўлсанг, хакини тўлаб кўй-да!

-“Обслуга” килмаса-чи? Пулни кайтариб берасизми?

-Сен ховликаверма, чирок ўчгандан кейин бошка ташвиши бўлмайди.

Шодикул пулни тўлаб келди. Хумкалла яна бош чайкади:

-Сут пули тўламабсан-ку? Фалон сўм сут пули, фалон сўм солик, жаъми фалон сўм тўлаб кел.

Бу талабдан Шодикул аччикланди. Бир хафта олдин ўртоғи уйланганида бу машмаша, бу тўловлар йўк эди-я!

-Яна нега солик тўлайман, кайнонам ҳам обслуга киладиларми?-деди кесатиб

Хумкалла кесатикка ахамият бермай, жиддий охангда жавоб кайтарди:

-Бу пешонангнинг шўрига боглик, ука.

Сут пули тўлаб келингач, хумкалла яна бош чайкади:

-Тугилишда чала тугилганмисан, ука, хамма ишларинг чала-я!-деди у норози охангда.

-Яна нимаси чала? Бўлажак кайнотамга нос пули тўламабман-ми?-деди Шодикул бўғилиб.

-Нос пули алохида масала. Хозир гинекологдан скрапка олиб келишинг шарт.

-Ие, ака, гинеколог хотинларнинг дўхтири-ку?

-Буни сендан ҳам яхшироқ биламан. Уйланмокчимисан?

-Ха.

-Демак, хотин эмас, эркаксан?

-Кўриб турибсиз-ку?

-Кўриб турганим йўк. Гинеколог кўриб, хотин эмас, деган скрапка ёзиб берсин.

Гинеколог билан иш бир ёклик бўла колса кошки эди. Бундан кейин Шодикул хумкалланинг талаби билан сартарошга бориб хатна килингани хакида, невропатологга бориб миясида курт йўклиги хакида, мол дўхтирига бориб кечаси маъраб юбормаслиги хакида, гўрковга бориб катта дадасининг ростдан ҳам ўттиз йил аввал ўлгани хакида далолатномалар олди. Кейин эса электрчиларга бориб, тўйдан кейин бир ой мобайнида чирокни ўчириб кўйиш хакида, сувчилардан эса сувни ўчирмаслик хакида, бешикчиларга

бориб хотини туккан кунларда иш ташламаслик хакида, мактабга бориб тугилажак боласини яхши ўкитиб бериш хакида, институтга бориб тугилажак фарзанди комилини ўқишга порасиз қабул қилиш хакида мажбуриятномалар олиб келгач, хумкалла унга коғоз-калам узатди:

-“Ўғлимни ўттиз ёшигача уйлантираман”, деб тилхат ёз.

-Киз тугилса-чи?

-Унда “ўғил бўлади”, деган мажбуриятнома олиб кел.

-Хали келин маълум эмас-ку?

-Унда ўзинг мажбурият ол. Агар киз тугилиб қолса, мажбуриятни бузганинг учун қонун олдида жавоб берасан.

Шодикул таваққал, деб ёзиб бергач, хумкалла: “Ана энди навбатга кўямиз, уч ойдан кейин келасан”, деди.

Уч ойдан кейин ўттиз иккита далолатноманинг эскириб қолгани маълум бўлиб, янгиланди. Шундан сўнги хумкалла Шодикулга бир альбом тутқазди. Шодикул суратларни кўриб, чиройли кизни танлади. Хумкалла коғозларини титқилаб кўргач, бош чайқади.

-Йўк, буни сенга бера олмаيمان. Низом бўйича бу киз фақат уруш инвалидларига ажратилган. “Имтиёз” деган нарсани биларсан? Уруш инвалидларига келин навбатдан ташқари берилади.

Шодикул “ҳозир уйланадиган уруш инвалиди қолибдимми?” деб эътироз билдирмокчи бўлди-ю тилидан тутилиб қолишдан кўркиб, индамади. Бошқасини танлади. Хумкалла яна коғоз титиб, сўнг сўради:

-Испанчани биласанми?

-Уйланишимга испанчанинг нима кераги бор?

-Бу киз испанчада ўқийди. Мен уни сенга бериб юборсам. Кечаси у сендан испанчалаб бир нимани сўраб қолса, сен нодон тушунмай гаранг бўлсанг...а? Йў-ўк, мен оиланинг бузилишига йўл кўя олмаيمان.

Яна бир киз раққоса экан, Шодикул чилдирма чалишни билмагани учун у ҳам насиб этмади. Дўхтирликка ўқийдигани ҳам берилмади: “соппа-соғ йигит экансан, дўхтирни нима қиласан?” деди хумкалла. Албомда кўзи сал галатирок кизнинг сурати қолди.

-Сен боп киз мана шу, - деди хумкалла. -Кўзига парво қилма, юмиб юрса сезилмайди.

Хў-ўш, маълумотларга қараганда чап қулоғи эшитмас экан, ўнг қулоғига гапираверасан. Ўнг оёғи... чап оёғидан саккиз сантиметр қалта. Бунга ҳам парво қилма. Кеча бир уқохон ўн икки сантиметр қалтасини ҳам жон-жон деб олиб кетди. Бўзрайма, агар йўк десанг, бундан ҳам қуруқ қоласан. Хў-ўш, омадинг бор экан-ку, уқохон! Бу кизнинг ошқозони аперайса бўлган экан. Сенга фойда-да, овқатни қам ейди! Э уқа, сен хотин олмайсан, ҳазина оласан. Шунга рози бўлавер. Бу киз соқов экан, ўлгунингча қулогинг тинч бўлади. Ўзи шу кизни сенга ўхшаган уқохонларга асраб юривдим, суюнчисини бегона қилмайсан. Яна уч йил сабр қилсанг, пенсага ҳам чиқади.

Шу ерга қелганда Шодикул йиглаб юборди:

-Ақа, мен энди йигирма бешга қирдим. Мен буви оламанми ё уйланаманми?

-Хой яхшилиқни билмаган тентак! Йигирма беш ёш бўладими ё эллик бешми – ерга тегмаган киз бўлса бўлди-да, сенга яна қанақаси қерак! Бор жўна! Бу ер онангинг уйими, ноз қиласан!

Шодикул ярим йилдан кейин яна қелди. Бу сафар хумкаллага сўзи ўтадиган одам билан гаплашиб қелди. Аввалги сафар биринчи бўлиб кўзи тушган чиройли кизни яна танлади.

-Буни сенга беролмайман, уруш инвалидларига аталган,-деди хумкалла яна ўжарлик билан.

-Асрор ака тайинлаганидилар. Йўқ десангиз каттик ранжийдилар,-деди Шодикул унга хат узатиб.

Хумкалла Асрор акасининг номини эшитиб, ўзгарди, хатни ўкигач, Шодикул билан кайтадан сўрашди.

-Дидингизга балли, укахон, шу киз сизга аталганда,-деди.

-Урушга бормаганманда, бераверасизми?-деди Шодикул унинг мархаматига ишонкирамай.

-Бу ёгини тўғирлаш бизнинг бурчимиз. Адангиз урушга боргандирлар?

-Катта дадам борганлар.

-Бўпти, кизни катта дадангиз номига расмийлаштирамыз. Сиз доверност билан уйланаверасиз. Катта дадангиз “шу кизга уйланишни неварамга ишондим”, деб ёзиб берадилар.

-Катта дадам ўлиб кетганлар-ку? Ишончномани нариги дунёдан олиб келаманми?

-Бу энди бизнинг вазифамизга кирмайди. Нариги дунёга бориб келиш масаласи билан бошка ташкилот шугулланади.

Шодикул ўлиб кетган катта дадасининг номидан ишончнома тўғрилай олмагани учун гўзал кизга яна уйланомай колди. Ўша куни хумкалла шошқалоклик килиб, кизни расмийлаштириб кўйган, экан, Шодикул бир марта уйланганлар рўйхатига кириб колибди. Энди уйланаман, деса, аввалгисидан ажраганлиги хакида далолатнома керак экан. Буни эшитиб, Шодикул ўкириб-ўкириб йиглай бошлади...

Кўз ёшларидан ёстиги жикка хўл бўлай деганда онаси аста туртиб уйготди.

-Вой, боламей, кейинги кунларда уйқунгда ё бакирасан, ё йиглайсан, сени ўкитиб юбормасак бўлмайди,-деди у меҳр билан. Отаси бу гапга эътироз билдирди:

-Ўглингни ўкитиш шартмас. Уни уйлантириш керак. Шоди, сен бугун Турсунмўйловнинг кизини бир кўриб кел, агар ёкса шу ой ичи тўйни бошлаб юбора қоламиз.

Кўрган тушни таъсиридан хали кутилмаган Шодикул отасига қараб туриб “хокимиятга бораймиз?” деб сўради.

-Қанақа хокимият?-деди отаси ажабланиб.-Кампир, гапинг тўғрига ўхшайди, ўглингни олдин бир ўкитиб ташла.